



© British Film Institute / Material supplied by the BFI  
National Archive

# OM KINOFILM OG SKADE- LIGHET

**I nærmere tjuefem år, fra *Mr. Delevare med sin boxende kenguruh* ble vist usensurert på Circus Vareité i 1896 til lovendringen om delt sensur trådte i kraft våren 1921, hadde barn og unge i Norge tilgang til alle filmer som ble vist på kino. I denne perioden økte den offentlige bekymringen for filmens mulige skadevirkninger, og en moraloffensiv mot kinoene vokste etter hvert fram. Kritikken resulterte i første omgang til en kinolov med regler om forhåndskontroll av alle filmer i 1913, og deretter innføring av delt sensur med voksenaldersgrensen 16 år i 1921.**

*Av Berit Andersen, seniorrådgiver og filmsakkyndig i Medietilsynet*

Norge fikk sin første kinolov i 1913, vel 17 år etter den første offentlige filmvisningen i Norge. Loven kom som et resultat av en moraloffensiv mot kinoene, som vokste fram over hele landet på begynnelsen av 1900-tallet.<sup>1</sup> I 1904 åpnet Norges første kino, og rundt 1910 var kinoene etablert i de fleste byer i Norge. Kinoen ble etter hvert en av de aller mest folkekjære underholdningstilbudene til arbeiderklassen, og særlig blant barn og unge var filmvisningene populære. I boka *Det store tivoli* anslår Sigurd Evensmo at samlet årsbesøk i Kristiania i 1914 er 1,8 millioner voksne og 800 000 barn.<sup>2</sup> Det fantes ingen aldersgrenser på dette tidspunktet, så barn hadde adgang til alle filmene som ble vist på kino.

Debatten om filmens skadelige virkninger startet få år etter at kinofilmen fikk sin utbredelse. Debatten ble særlig ført an av lærerstanden, og i de pedagogiske tidsskriftene stod det engasjerte innlegg om farene forbundet med at barn og unge gikk på kino.<sup>3</sup> Barn og unge ble da, som nå, sett på som særlig mottagelige for påvirkning, og lærernes reaksjoner var særlig rettet mot det umoralske innholdet i filmene. Mange var bekymret for at barn og unge kunne bli negativt påvirket av det de så ved at bildene som ble vist kunne virke forrående og ødeleggende på de unges moralske sans og rettsbegreper. Diskusjonen førte til at Stortinget vedtok en lovregulering av filmen i 1913. I justis- og politidepartementets innstilling til loven ble det fokusert på ønsket om å avverge de skader som barn og

unge kunne bli påført ved kinobesøk. Frykten bestod i at barna ville bli overfladiske, flyktige, fornøysessyke, forbryterske og miste respekten for autoritetene.<sup>4</sup> Resultatet av lovreguleringen ble at alle filmer måtte forhåndskontrolleres før de kunne vises på kino. Filmer som var i strid med loven, krenket ærbarheten eller virket forrående eller moralsk nedbrytende kunne ikke godkjennes for visning. Ulempen med regelverket var at filmene som ble sensurert, enten ble tillatt for alle eller forbudt. Denne ordningen førte igjen til at mange filmer ble forbudt selv om de var uproblematiske for et voksent publikum. Dette fordi lovens intensjon var å beskytte barn mot antatt skadelige inntrykk.

Ganske snart vokste det fram et krav om delt sensur og behov for særlig bedømmelse av filmer av hensyn til barn og unge. Dette gjaldt særlig filmer som ikke var i strid med forbudskriteriene i Kinoloven, men som kunne inneholde sterke inntrykk som kunne virke skremmende, "nerverystende" eller opphisende på fantasien til barn. I 1921 ble det derfor innført en voksgrense på 16 år. I tillegg til at flere filmer etter dette kunne tillates for voksne, lå det i lovverket at Filmkontrollen særlig skulle avgjøre om filmer burde godkjennes for barn. Bilder som de sakkyndige mente var *egnet til å påvirke barnets sinn eller rettsbegreper på skadelig måte* kunne ikke godkjennes for dem. Denne lovformuleringen gjelder fortsatt, og er den dag i dag bestemmende ved aldersvurdering av kinofilm, jf Lov om film og videogram § 5.

### **Utvalg og utredninger om film og skadelighet**

I snart hundre år har altså vurdering av skadelighet ligget til grunn for reglene om forhåndskontroll av kinofilm i Norge, men hva som har blitt ansett som skadelig har endret seg over tid. Kinoloven (nå Lov om film og videogram) har vært utredet flere ganger, og flere utvalg har tatt for seg bestemmelser om aldersgrenser, sensur og forevisning av film for barn. Skadelighet har alltid ligget til grunn for reglene om aldersklassifiseringen og sensur av film, men særlig tre utvalg har, gjennom de årene loven har eksistert, behandlet dette temaet.

**Steen-utvalget** gjør i sin *innstilling fra 1952* rede for den påvirkning barn i ulike aldersgrupper er utsatt for når de ser film. Selv om det går fram av utredningen at utvalget forutsetter at filmen har sterkt påvirkningspotensial, understrekes det at påvirkningen ikke kun er av negativ art. For først gang blir barn og unge heller ikke beskrevet som én gruppe, men som ulike på grunn av alder, utvikling, miljø og «sjelelige disposisjoner».

**Gullestad-utvalgets utredning fra 1968** tar opp spørsmålet om det bør fortas endringer i bestemmelsene om aldersgrenser på kino på bakgrunn av særlig fire forhold som utvalget mener har betydning aldersvurderingene. Disse forholdene var innføringen av fjernsynet, produksjonen av film for små barn, større viten om barnesinnet og at de filmene som ble produsert på denne tiden var preget av større brutalitet og «åpenhet» i forbindelse med kjønnslivet. Uvalget nevner i utredningen flere mulige skadevirkninger som i praksis ofte opptrer sammen og glir over i hverandre. Blant annet nevnes lidelser som angst, mørkeredsel og søvnløshet, endring av adferd og/eller mindre human innstilling til andre mennesker. Utvalget skriver at slike skadevirkninger ser ut til å bli bekreftet gjennom undersøkelser, men at muligheten og omfanget av skadevirkningene avhenger av filmens innhold og form, og den enkelte barns modenhet og livssituasjon.

**Kinolovutvalget** vier i *NOU 1983:9* om Lov om film og video et eget kapittel om barn og film, Tv og video. Her blir det tatt opp hva barn forstår av det de ser på ulike alderstrinn, hva seersituasjonen har å si som påvirkningsfaktor, hvilke mengder og typer av påvirkning som forekommer og filmens virkninger i forhold til angst, aggresjon og vold – herunder en diskusjon av hva som skremmer og hvorfor. Utvalget konkluderer med at det er ønskelig å opprettholde ordninger som kan forhindre at barn konfronteres med filmer på et alderstrinn hvor de ikke er modne nok til å mestre opplevelsene. Samtidig trekker utvalget fram i utredningen at skade på sinn og rettsbegreper ikke er fullgode kriterier i vurderinger for barn og unge. Det trekkes fram at filmens egnethet bør være det veiledende prinsipp for vurderingen av barne- og ungdomsfilm, og at de sakkyndige i vurderingen bør ta hensyn til barn og unges evne til å forstå og bearbeide filmbildenes språk og innhold, og til de rettigheter og den beskyttelse som ellers kommer barn og unge til del i vårt samfunn.

### **Er film skadelig?**

Når Medietilsynet setter aldersgrenser i dag gjøres dette fortsatt ut fra lov om Film og videogram. Loven sier at det skal legges avgjørende vekt på om filmen kan påvirke sinn eller rettsoppfatning på en skadelig måte. I dag bruker Medietilsynet begrepet skadelighet om noe som kan skape angst, vekke uro, eller virke skremmende på barn under aldersgrensen. Begrepet brukes også i forbindelse med innhold og tematikk som antas å virke forstyrrende eller følelsemessig opprivende på barn og unge i en gitt alder. Det kan være store individuelle forskjeller på hva barn og unge tåler av inntrykk, men i vurderingene

legges det vekt på hvordan filmopplevelsen kan virke der og da i kinosalen, og om barnet klarer å bearbeide filmen i etterkant.

### ***Barnets rettigheter***

Vurderingen av skadelighet og behovet for beskyttelse blir alltid veid opp mot hensynet til barn og unges rett på informasjon og tilgang på medieinnhold jf. artikkel 17 i FNs konvensjon om barnets rettigheter. I noen tilfeller vurderer Medietilsynet at retten til filmer som er av sosial og kulturell verdi for barn og unge, veier tyngre enn kravet til absolutt beskyttelse. Særlig kan dette argumentet veie tungt hvis filmens innhold blir vurdert til å ligge «mellom» to aldersgrenser. *Harry Potter-* og *Twilight-*filmene er eksempler på slike filmer.

### ***Egenskaper ved filmen***

For å si noe om mulige skadevirkninger en film kan ha, er det ikke holdbart å ramse opp enkelthandlinger som for eksempel antall slag, banneord eller nakenscener i en film. Framstillinger av for eksempel vold eller sex er heller ikke selvstendige kriterier ved aldersvurdering. Slikt innhold vurderes alltid i forbindelse med andre kriterier, som for eksempel hvordan skildringene framstår i handlingen, hvor brutale, detaljerte eller nærgående beskrivelsene er, eller hvor stor del av filmen som inneholder denne type skildringer.

### ***Egenskaper ved seeren***

Filmfortellingens mulige effekter på barn og unge må også ses i forhold til barnets livssituasjon, modenhet, mediekompetanse og omstendighetene rundt den som ser. I denne sammenheng er barn og unges referanseverden, erfaringer med audiovisuelle medier og kjennskap til sjanger spesielt viktige kriterier. Mediekompetente barn er tidligere i stand til å avkode og gjenkjenne sjanger, handlingsmønstre og personkarakterer i en film – slik erfaring kan ha stor betydning for filmopplevelsen. Hvis barn kjenner igjen typiske trekk ved en film blir de trolig heller ikke så lett skremt. I mange tilfeller vil også stor distanse mellom filmens univers og barns dagligliv føre til at voldsomheter oppleves som mindre skremmende. Det som er velkjent vil ofte oppleves som trygt, men det kan også være motsatt. For eksempel kan skildringer som er tett opp til barnets egen virkelighet gjøre at det som tilskuer lettere identifiserer seg med filmens karakterer, handling eller miljø, noe som av og til kan føre til bekymring for om dette kan skje «i virkeligheten» eller «ramme meg».

## Kriterier ved alder vurdering av film

Alle filmer som forhåndskontrolleres og gis en aldersgrense vurderes ut fra en helhetsvurdering. Enkeltscener blir vurdert opp mot filmen som helhet, og barns rett til beskyttelse blir vurdert opp mot barn og unges rett og tilgang på medieinnhold. Videre anvender de filmsakkyndige i Medietilsynet følgende kriterier i vurderingsarbeidet:

- Tema og Kontekst (sjanger, referanser og grad av realisme)
- Stemning (filmens atmosfære, intensitet, frykt eller «det gode gys»)
- Identifikasjon og innlevelse (karakter og miljø)
- Filmens innhold og framstilling (vold, seksualitet og/eller annen forstyrrende tematikk)

Aldergrensene er knyttet opp mot hva som kan være potensielt skadelig å se, og er *ikke* et uttrykk for hvem filmen egner seg for. For eksempel kan en film som passer best for voksne, gjerne bli tillatt for alle å se. I tillegg til aldersvedtaket har derfor Medietilsynet plikt til å informere om filmens målgruppe – eller hvem filmen passer for. Eksempel på målgruppe er blant annet kategoriene *barn, familie, ungdom* og *voksen*.

For å gi nærmere innsikt i hvordan Medietilsynet setter aldersgrenser gjøres det under kort rede for hva som tillates og hva som kan være problematisk innenfor de ulike grensene:

### **Tillatt for alle**

Filmer som blir tillatt for alle inneholder ingen scener som antas å virke skremmende på de aller yngste. Lyd- og effektbruken er neddempet, og filmen inneholder ingen urovekkende skildringer. Enkelte litt skumle elementer kan tillates hvis de er svært kortvarige og foregår innenfor en trygg ramme som er tilrettelagt for de yngste (eksempelvis *Det lille spøkelset Laban*). Det er ikke bare barnefilmer som blir tillatt for alle. Mange filmer for voksne blir også tillatt for alle, og selv om små barn ikke alltid vil forstå eller ha glede av filmen kan filmer få denne aldersgrensen hvis innholdet ikke vil virke skremmende. Eksempel på to ulike «tillatt for alle»-filmer er familiefilmen *Knerten gifter seg* (2010 – egnethet: familie) og *Wall Street 2 – Money Never Sleeps* (2010 – egnethet: ungdom/voksen).

## **7-årsgrensen**

En 7-årsgrense blir satt når filmen kan virke skremmende på de aller yngste. 7-årsfilmer kan inneholde enkelte mørke, truende eller voldsomme scener. Det kan være dramatisk lyd- og effektbruk, eller personer i filmen kan være utsatt for fare. Eksempel på filmer med 7-årsgrense er *Asfaltenglene* (2009, vurdert egnet for barn/ungdom) som inneholder enkelte faretruende scener, *Julenatt i Blåfjell* (2009 – egnethet: familie) som har en mørk stemning og inneholder enkelte dramatiske effekter og *Pink Panther 2* (2009 – egnethet: ungdom/voksen) som inneholder enkelte voldsomme scener i en tydelig komisk ramme (slapstick). At en film får 7-årsgrense trenger ikke bety at filmen er spesielt egnet for denne aldersgruppen, men statistisk sett får svært mange barne- og familiefilmer nettopp denne grensen.

## **11-årsgrensen**

Filmer med en uttrygg stemning eller en tematikk som kan virke opprivende eller forstyrrende på barn under 11 år får 11-årsgrense. Tematikk som kan være vanskelig kan ofte være knyttet til voksensfæren, for eksempel skildringer av samlivskonflikter, seksuelle handlinger eller sterke følelsesutbrudd. Eksempler på slike filmer er *Revolutionary Road* (2008 – egnethet: ungdom/voksen) og *Limbo* (2010 – egnethet: ungdom/voksen). Voldshandlinger i en humoristisk eller urealistisk sammenheng aksepteres normalt i en film med 11-årsgrense. Dette gjelder for eksempel filmer som er baserte på velkjente historier, bøker og tegneserier eller der handlingen på annen måte er lagt til et tydelig fantasiunivers. Eksempel på slike filmer er *Avatar* (2009 – egnethet: ungdom/voksen) og *The Twilight Saga – Eclipse* (2010 – egnethet: ungdom)

## **15-årsgrensen**

Tematikk som kan være problematisk å bearbeide for 11-åringer kan gjøre at en film får 15-årsgrense. Eksempel på slik tematikk kan være realistiske eller autentiske skildringer av krig, katastrofer, omsorgssvikt og overgrep. Nærgående seksuelle skildringer og skildringer av mishandlinger og drap gjør også at en film vanligvis får 15-årsgrense. Skrekkfilmer plasserer også normalt i denne alderskategorien. Medietilsynet regner 15-åringer som voksne seere i den forstand at jenter og gutter i denne aldersgruppen normalt har god forståelse av virkemidler, sjanger og referanser til andre filmer. Eksempel på filmer med 15-årsgrense er *Menn som hater kvinner* (2009 – Frarådes ungdom under 15 år, egnethet: ungdom/voksen) *Engelen* (2009 – egnethet: ungdom/voksen), dokumentarfilmen *Armadillo* (2010 – egnethet: ungdom/voksen) og komedien *Hangover*



(2009 – egnethet: ungdom/voksen). Mens førstnevnte film inneholder detaljerte skildringer av mishandling, overgrep og drap, inneholder Engelen opprivende skildringer av omsorgssvikt. *Armadillo* viser autentiske krigsskildringer som kan virke urovekkende på unge under 15 år, mens *Hangover* inneholder seksuelle skildringer som kan virke forstyrrende på 11-åringer.

### **18-årsgrensen**

Filmer som ikke er vurdert av Medietilsynet kan settes opp på kino under forutsetning av at de er registrert og vises med 18-årsgrense. Kinoen og distributøren er da strafferettslig ansvarlig for innholdet som vises. De fleste 18-årsfilmer på kino er ikke vurdert av Medietilsynet, og aldersgrensen samsvarer heller ikke alltid med filmens innhold. Eksempel på filmer som er registrert, men ikke vurdert av Medietilsynet er de fleste av *Saw-filmene* (2004-10), *Once Upon A Time In Mumbaa* (2010) og *My Bloody Valentine* (2010).

Også noen vurderte filmer må vises med 18-årsgrense på kino. Dette er filmer som ikke kan gis en 15-årsgrense eller lavere av Medietilsynet. Slike filmer vil normalt ha et særlig voldsomt innhold og/eller uttrykk. Filmene i denne kategorien kan for eksempel inneholde store mengder grove eller detaljerte voldshandlinger, gjerne i kombinasjon med et angstskapende uttrykk. Mer særegne former for sex, ikke-samtykkende seksuelle skildringer eller en kombinasjon av vold og sex vil normalt også føre til at filmer må vises med 18-årsgrense. Filmer som ikke har kunnet gis en 15-årsgrense eller lavere av Medietilsynet er for eksempel actionfilmen *Machete* fra 2010, *Der freie wille* (2006) og den norske skrekkfilmen *Rovdyr* fra 2007.

### **Forbud**

I dag kan ingen filmer forbys av Medietilsynet. Dette betyr ikke at det er lov til å vise alt på kino. Medietilsynet kan fortsatt ikke godkjenne filmer for visning som tilsynet mener er i strid med § 13a i filmloven eller straffeloven § 382. Filmer som inneholder grov underholdningsvold eller viser nærgående og omfattende skildringer av seksuell aktivitet er ikke tillatt, men det er kinoene selv og den som distribuerer filmen som er ansvarlig for at slik innhold ikke vises. Ingen film har blitt forbudt for kinovisning av Medietilsynet (tidligere Statens filmtilsynet) siden 1994. Da ble Steven Seagals film *På farlig grunn* forbudt fordi den ble ansett som forrående på grunn av voldsskildringer som mishandlinger og drap.



## **Barnepanel**

Barn og unge er den viktigste målgruppa for Medietilsynets arbeid med skadelighetsvurderinger og beskyttelse, og det er derfor et prioritert område å ha jevnlig kontakt og dialog med denne gruppa. Medietilsynet har siden 2007 gjennomført Barne- og ungdomspanel flere ganger i året. I disse panelene blir skoleklasser blant annet invitert til å se filmer og fortelle om opplevelsen, og dele sine erfaringer med de filmsakkyndige i tilsynet. Arbeidet med barnepanelene bidrar til at de filmsakkyndige holder seg bedre orientert om barn og unges referanseverden, filmkompetanse og hva barn på ulike alders-trinn anser kan være skremmende, forstyrrende eller følelses-messig opprivende på film – noe som er svært viktig kunnskap i arbeidet med beskyttelse av barn og unge mot skadelig innhold.

### *Noter:*

1 Dahl, Gripsrud m.fl: *Kinoens mørke, fjernsynets lys. Levende bilder i Norge gjennom hundre år*, 1996:7

2 Evensmo, Sigurd: *Det store tivoli. Film og kino i Norge*, 1992:53

3 Tanya Pedersen Nymo: *Slibrige scener – listige knep*, 2003:20

4 *Ibid*, p.29.